

דף לימוד לשיעורי וידאו

סדרת 'ביאורים על הגמרא' מסכת סנהדרין, דף צז ע"ב

בשם ה' נעשה ונצליח
אד-ני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך

ש"ר לכמ"ע נמשיך בסדרת שיעורים על כמה וכמה סוגיות מהש"ס

מסכת סנהדרין, דף צז ע"ב

מסכת סנהדרין, דף צז ע"ב-צח ע"א

אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים.
ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו.

כתנאי¹, רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין.
אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין!! אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם.
אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר "חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו", חנם נמכרתם - בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא בתשובה ומעשים טובים.

אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר "שובו אלי ואשובה אליכם".
אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר "כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון".

אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר "בשובה ונחת תושעון!"
אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: והלא כבר נאמר "כה אמר ה' גאל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד משלים מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו".

אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר "אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב".
אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר "ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו'".

ושתק רבי אליעזר.

פירש"י

רש"י מפרש את שיטת רבי יהושע ע"ה, שכביכול 'השתיק' את רבי אליעזר ע"ה

וככלות נפץ יד עם קדש - בשתכלה תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה, ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד.

תכלינה - אלו הצרות ויבא משיח, כדאמרין כי 'אזלת יד'.

דהיינו שלפי פירש"י הוא מחזק את דב"ק של רבי יהושע ע"ה, בברייתא הראשונה

דף לימוד לשיעורי וידאו

רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב

כי הרי זו כוונת ה'תניא אידך' בגמרא שמשמעתו היא 'שנויה ברייתא אחרת' (שמחזקת את הקודמת), כדאיתא בדב"ק של רבי מלאכי ב"ר יעקב הכהן² זיע"א, יד מלאכי כללי התלמוד, כלל תרנב

תניא אידך. שיטת התלמוד היא למנקט הך לישנא היכא זקא מיייתי ברייתא אחריתי לסיועי קמייתא.

ומצאתי מחודש דקאמר תניא אידך היכא דברייתא בתרייתא פליגי אקמייתא בסוטה [דף] ט"ו ב' דקאמר תניא אידך ומן העפר אשר יהיה וכו' ופי' רש"י פליגי אקמייתא וכו' עיין שם:

ועוד לפי פירש"י יש לנו לימוד לאפוקי מבעלי הדעות המשובשות והוא ש...

תכלינה - אלו הצרות ויבא משיח, כדאמרינן כי אזלת יד.

שהכוונה היא האם צריך לעשות תשובה כפייתית בשביל שיבוא משיח בן דוד דהיינו הגאולה היא כשיבוא משיח בן דוד

והדברים יתבארו כדקא יאות בדב"ק של המהרש"א

מהרש"א

רבי שמואל אידלס 'מהרש"א' זיע"א, חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב

ושמואל אמר דיו לאבל כו'. ר"ל דיו שישבו ישראל מצד אבלן וזולתן ויש קץ לדבר כשיבא זמן גאולה מעמיד להן הקדוש ברוך הוא כו' ומחזירן למוטב שיעשו תשובה וז"ש אר"א אם ישראל עושין תשובה דהיינו תשובה רצונית מצד עצמן שנאמר שובו בנים שובבים ואז ארפא משובותם והשיב לו רבי יהושע דההוא קרא בתשובה הכרחית קאמר כדאמר לעיל מעמיד להם מלך וכו' ומחזירן למוטב ומיייתי חנם נמכרתם דהיינו דומיא דגזירת המן שאמר ליה המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו וגו' וז"ש בעבודת כוכבים שהשתחוו לצלם של המן כדאמרינן בפ"ק דמגילה.

ואמר ולא בכסף תגאלו לא בתשובה כו'. לכאורה אדרבה הכי משמע לא בכסף ממש תגאלו אלא בתשובה ומעשים טובים וכן פירש"י ורד"ק בישעיה אלא דעל מעשה המן נמי קאמר ולא בכסף שכבר שקלתם למשכן דהיינו תשובה ומעשים טובים רצוניים שהיה להם במשכן על מעשה עגל אלא בתשובה ומעשים טובים הכרחיים על ידי צרת המן:

וכן איתא במהרש"א, חידושי אגדות, מסכת פסחים דף נד ע"ב

ויום נחמה פירש"י של כל אדם כו' ע"ש ויותר נראה לפרש יום נחמה שיתנחמו ישראל על גלותן והיינו טעמא שיהיו כל ישראל תמיד בכל יום בתשובה דאין נגאלין אלא בתשובה כדאמר פרק חלק היום אם בקולו תשמעו:

דהיינו שהמהרש"א מסביר לנו משהו מאוד חשוב לגבי לימוד גמרא שככל הנראה לא ידוע לכמה אנשים שחושבים את עצמם לת"ח והוא זה... שהולכים לפי מה שנפסק ב'סוף הסוגיא'... דהיינו שמישיח בן-דוד ואלהיו הנביא הסבירו לרבי יהושע בן לוי ע"ה ש...

² רבי מלאכי ב"ר יעקב הכהן זיע"א – נולד ביום כ"ב בתמוז ה'ת"ס, מגדולי רבני ליורנו, נפטר ביום כ"א בחשוון ה'תקל"ב

דף לימוד לשיעורי וידאו

מסכת סנהדרין, דף צח ע"א

אמר ליה: שקורי קא שקר בי, דאמר לי היום אתינא, ולא אתא! - אמר ליה: הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו.

דהיינו שהיה צריך לקרוא עוד כמה שורות כדי להבין ש"היום אם בקולו תשמעו" דהיינו שצריך לעשות תשובה ומעשים טובים...

מסכת תענית ירושלמי, פ"א ה"א

והנה ג"כ ניסו להתלות ג"כ בדברי הירושלמי (דף ג ע"א)

מחלפה שיטתיה דר' ליעזר מחלפה שיטתיה דר' יהושע דאיתפלגון

רבי ליעזר אומר אם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלין לעולם שנאמר (ישעיהו ל) בשובה ונחת תושעון

אמר לו רבי יהושע וכי אם יעמדו ישראל ולא יעשו תשובה אין נגאלין לעולם

אמר לו ר"א הקב"ה מעמיד עליהן מלך קשה כהמן ומיד הן עושין תשובה והן נגאלין מ"ט (ירמיהו ל) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע³

אמר לו רבי יהושע והא כתיב (ישעיהו נה) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו. מה עבד לה ר' ליעזר. תשובה כמה דאת אמר (משלי ז) צרור הכסף לקח בידו וגו'

אמר לו ר' יהושע והא כתיב (ישעיהו ס) אני ה' בעתה אחישנה. מה עבד לה ר' ליעזר. תשובה כמה דאת אמר (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'. רבי אחא בשם ר"י בן לוי אם זכיתם אחישנה ואם לאו בעתה

כיון שאמר לו ר' יהושע (דניאל יב) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה איסתלק ר' ליעזר

אבל מכיוון שהדיון בסוגיא דידן הסתיים בדף ג ע"ב

ר' אחא בשם ר' תנחום בי ר' חייה אילו ישראל עושין תשובה יום א' מיד היה בן דוד בא מ"ט [תהילים צה ז] היום אם בקולו תשמעו א"ר לוי אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקנה מיד היה בן דוד בא מאי טעמא [שמות טז כה] ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגומר חד יום. ואומר [ישע' ל טו] בשובה ונחת תושעון בשובה ונייח תתפרקון:

והנה הגמרא סיימה את הסוגיא בפס' 'בשובה ונחת תושעון' ושזהו הפס' הראשון שאותו הביא רבי אליעזר ע"ה כקרא אסמכתא לדרכו...

אז אמנם 'איסתלק' רבי אליעזר, אבל ככל הנראה שהכוונה 'התעלה'

דף לימוד לשיעורי וידאו

אליבא דהלכתא

רמב"ם זיע"א הלכות תשובה פרק ז הלכה ה

כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן **ומיד הן נגאלין** שנאמר "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגוי' ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגוי'".

כל הנושאי כלים מפנים לדברי רבי אליעזר דהיינו שהרמב"ם סובר כדברי רבי אליעזר דהיינו מי ששתק (או לפי הירושלמי 'הסתלק')

(ומצינו שהרמב"ם פסק לפי מי 'ששתק', כגון הלכות ק"ש בערבית שפסק כבן זומא ששתק ולא כחכמים (ראה אבן בוחן לרבי שניאור זלמן הירשוביץ זיע"א (תלמיד רבי ישראל מסלנט)) – וגם יעקב אבינו ע"ה שתק ללוי ולשמעון **ועדיין בברכותיו כיצד חנך אותם**

לפי פירוש המהרש"א יכול להיות שהרמב"ם יסבור כדעת רבי יהושע ע"ה

'כל הנביאים צוו על התשובה'

אם הרמב"ם אומר ש'כל הנביאים כולן צוו על התשובה' אז לא אמורה להיות בכלל הוא אמינא שכאשר רבי יהושע אומר 'אין צריך לעשות תשובה ומעשים טובים' שהוא יאמר משהו נגד דברי הנביאים.

אבל כמובן לפי בעלי הדעות המשובשות כל התורה אצלם היא קרעים קרעים 'צו לצו קו לקו' רק למדו 'זעיר פה זעיר שם' ואין בכלל אפשר לסמוך עליהם לא להוראה ולא להבנה

'ומיד נגאלין' ללא שהות

מלאכי הנביא ע"ה (פרק ג' פס' א')

הנני שלח מלאכי ופנה דרך לפני **ופתאם יבוא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים** ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א, ויקרא, פרק יז פסוק ה

והביאים - ג' במסורה. אשר הם זובחים על פני השדה והביאום. והביאום בבלה בנבואת ירמיה (כ, ה) על הגולה. ולקחום עמים והביאום אל מקומם (ישעיה יד, ב). **בשביל שהיו מביאים זבחים לשעירים, שהיו עובדים ע"ז, גלו. ומיד כשיעשו תשובה יחזרו** כדכתיב והביאום אל מקומם :

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א, דברים, פרק ל פסוק ח

ואתה תשוב - וסמוך ליה והותירך **שאם תשוב בתשובה שלימה מיד תהא נגאל**

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק"י' זיע"א, שער הפסוקים, ספר ישעיה

הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום גוי' :

הנה אין בן דוד בא, עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, כמש"ל בפסוק ובא לציון גואל. **גם נודע, כי אם ישראל ישובו בתשובה, יבא מיד הגואל**, כמש"ה, היום אם בקולו תשמעו (תהלים צ"ד, ו') ואם אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות, איך יתקיים זה וזה.

דף לימוד לשיעורי וידאו

לזה אמר הכתוב, הקטון יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, ויולידו נשמות לאין מספר, ויכלו לצאת כל הנשמות, כיון ששבו בתשובה, כנזכר בפסוק שלפניו, שהוא, ועמך כלם צדיקים, והרי נתקיימו שתיים וכו'.

ונמצא כי הגאולה באה בעתה, לפי שכבר יצאו כל הנשמות. **והוא אחישנה**, כי על ידי התשובה, **אקדים זמן הגאולה**, ואעשה נס גדול כזה, שהקטן יהיה לאלף, והרי הוא בעתה ואחישנה :

היכן שנה הרמב"ם את הפסוק פעם נוספת

רמב"ם זיע"א הלכות תשובה, פרק ז הלכה ה

כל הנביאים כולן צוו על התשובה ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין **שנאמר "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבתי עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך וגו'".**

רמב"ם זיע"א הלכות מלכים ומלחמות, פרק יא הלכה א'

המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה, ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל, וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות, ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה, וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו, שהרי התורה העידה עליו **שנאמר "ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה'..."**

חומש דברים, פרק ל	
(א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ידוד אלקיך שמה :	ה' תשובה, פ"ז ה"ה
(ב) ושבת עד ידוד אלקיך ושמת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך :	
(ג) ושב ידוד אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ידוד אלקיך שמה :	ה' תשובה, פ"ז ה"ה וכן בה' מלכים, פ"א ה"א
(ד) אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ידוד אלקיך ומשם יקחך :	
(ה) והביאך ידוד אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וחיטבך והרבך מאבותיך :	ה' מלכים, פ"א ה"א
(ו) ומל ידוד אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ידוד אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיך :	

והנה אנו רואים שפס' ג' חופף אצל הרמב"ם בהלכות תשובה ג"כ בהלכות מלכים, בהתייחס למשיח בן-דוד, ואילו לפי הרמב"ם פס' א'-ב' מתייחסים לכך שאלוהו הנביא יחזיר את ישראל בתשובה (לפי הרמב"ם, פ"י משניות, מס' סנה' פ"א מ"ג; פ"י משניות, מס' עדיות, פ"ח מ"ז; ה' מלכים, פ"ב ה"ב (ועיי' במגדל עוז, וק"ל)).

ולכן פס' ג' מתייחס ג"כ לפעולתיו של אליהו הנביא ומשיח בן-דוד יחדו, ולאח"מ פס' ד'-ו' מתייחסות כבר לפעולתיו של משיח בן-דוד, וק"ל.

⁴ עיי' בפירוש הרמב"ן ובעל הטורים

דף לימוד לשיעורי וידאו

ביאורים נוספים מגדולי ישראל

תיקוני זוהר

תיקוני זוהר, דף כב ע"א

ווי לון לבני נשא, דקודשא בריך הוא אסיר עמהון בגלותא, ושכינתא אסירת עמהון, ואתמר בה אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים, **ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עלאה, איהי תליא בידיהון**, דחמשין תרעין דחירו עמה, לקבל חמשין זמנין דאדכר יציאת מצרים באורייתא, דא הוא ויפן כ"ה וכ"ה, באלין חמשין אתוון דמייחדין ליה בכל יומא פעמים שמע ישראל, דאית בהון כ"ה וכ"ה אתוון, וירא כי אין איש דאתער לה בגוייהו :

רבי ישעי' הלוי הורוויץ 'השל"ה הק"י זיע"א, השל"ה הקדוש, מסכת יומא, הלכות תשובה, סב

וזה לשון ספר ראשית חכמה פרק ראשון משער התשובה, ראוי שיתעורר לשוב בתשובה כשיחשוב שהשכינה גולה בסבתינו, כדכתיב (ישעיה נ, א), ובפשעכם שולחה אמכם, והתרתה מהגלות תלויה על ידי תשובתינו, למה לא יתעורר כל אחד ואחד בתשובה להקל מעליה עול הגלות, ולהאיר מה שפגם בה, כמו שהארכנו בשער היראה היאך אנו פוגמין בה ואנו מאריכין הגלות. ובחינה זו ביארו בתקונים (תקון לט, עט, ב) זה לשונם, ווי לון לבני נשא דקודשא בריך הוא אסיר עמהון בגלותא, ושכינתא אסירת עמהון, ואתמר בה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עלאה, איהי תלויה בידיהון. דחמשין תרעין דחירו עמה לקבל חמשין זמנין דאדכר יציאת מצרים באורייתא, דא הוא ויפן כ"ה וכ"ה, באלין חמשין אתוון דמייחדין בכל יומא פעמים שמע ישראל, דאית בהו כה וכה אתוון. וירא כי אין איש דאתער לה בגינייהו, ואיהו משגיח מן החלונות דאתמר בהון חלו נא פני אל ויחוננו, לההוא דאתמר ביה אל נא רפא נא לה דאסוותא בידיה דאיהו ידו פשוטה לקבל שבים, וירא כי אין איש, והיא בעד החלון נשקפה ותייבב בתרועה דאיהו יבבא, דאתמר בה ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה, ודא יום הכפורים, דתיבת נח איהי אימא עלאה, חלון דילה איהו עמודא דאמצעיתא, דביה אור ותורה אור ואיהו אור הגנוז. ויפן כה וכה מציץ מן החרכים, אלו עשרת ימי תשובה, וירא כי אין איש. ועוד משגיח מן החלונות אילין חלונות דבי כנישתא, דאבא ובנוי אינון בבית הכנסת אסירן, ואיהי בכל יומא אשגחותא עליהו ויהיב לון מזונא. ויפן כה וכה אם אית מאן דאתער בתיובתא לתברא בית איסורין דלהון, הדא הוא דכתיב לאמור לאסורים צאו ולאשר בחושך הגלו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש, אלא איש לדרכו פנו בעסקין דלהון, באורחין דלהון איש לבצעו מקצהו בבצעא דהאי עלמא, לירתא האי עלמא. ולאן אינון מסיטרא דאלין דאתמר בהון אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע, אלא וירא כי אין איש, אלא כלהו צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים הב לב לנא מזונא וסליחה וכפרה וחיי, כתבינו לחיים. ואינון ע"פ ככלבים דאינון אומין דעלמא עובדי עבודה זרה דצווחין לגביה ולית לון בושת אנפין, דלא אית מאן דקרא לו בתיובתא דיחזיר שכינה לקודשא בריך הוא, כגוונא דיחזיר לגבייהו, ואידמיין לכלבים דאתמר בהו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, ואינון ערב רב דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין, עד כאן לשונו. **הרי בפירוש כמה ראוי שנתעורר בתשובה לאהבת השכינה להקימה מהגלות ולא על מנת לקבל פרס, ולא נדמה לערב רב או לגויים כנזכר במאמר**, עד כאן לשונו :

נשלם איכות התשובה :

זמן האמיתי של התשובה :

דף לימוד לשיעורי וידאו

זהר חדש

זהר חדש, מדרש הנעלם, דף ח ע"א

הה"ד משא דומה אלי קורא משעיר, אלו ישראל, שקוראין להקב"ה, מעול כבד של בני שעיר. ומאי אמרי, שומר מה מלילה וגוי, ר"ל, **רבש"ע אתה הוא שומר ישראל ה'.** עד מתי אנו בזה הגלות **שדומה ללילה**, אמור לנו, מה מלילה, מה תהא מזו הלילה, אימתי תוציאנו ממנה :

בא וראה מאי דכתיב בתריה, אמר שומר אתה בוקר וגם לילה, אמר הקב"ה שומר ישראל, אתה בקר, הבאתי והוצאתי אתכם מן הגלות, ולא זכיתם להיות בבקר, וגם לילה, הבאתי לכם הלילה והאפלתי אתכם בבור הגלות הזה שהוא כלילה. **אם תבעיון בעיו, אם אתם מבקשים לדעת קץ גאולתכם אימתי תהיה**, ואימתי תבואו לארצכם. **שובו אתיו. כי הא דא"ר יהודה, אין קץ הגלות נתלה אלא בתשובה, שנאמר היום אם בקולו תשמעו:**

זהר חדש, מדרש הנעלם, דף ח ע"ב

ר' יוסי בן חלפתא, הוה יתיב קמיה דר' יצחק, א"ל מידי שמיע ליה למר, על מה אתארך יומא דמשיחא מן גלותא דא. א"ל, **לא אתארך אלא על ביטול אורייתא.** דהכי שמענא מרב המנונא סבא, תלתא גליות גלו ישראל, וחזרו בזכותהון דתלתא אבות. **וגלותא רביעאה בזכותא דמשה יתחזרון:**

תא ואחזי לך, לא איתגלו ישראל אלא על ביטול תורה. שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורת. אמר הקב"ה, בגליות הראשונות, חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב, **עכשיו, הם חטאו בתורה שנתתי למשה, ונקראת על שמו, שנאמר זכרו תורת משה עבדי. כד יתובין ויתעסקון בתורתו, בזכות משה אני גואלם:**

מסכת יומא

מסכת יומא, דף פו ע"ב

אמר רבי יונתן גדולה תשובה (שמקרבת) **[שמביאה] את הגאולה** שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל **משום דשבי פשע ביעקב**

פרקי דרבי אליעזר

פרקי דרבי אליעזר, פרק מג (לפי דפוס ונציה, ה'די"ש)

שלח הב"ה ביד עבדיו הנביאים אל ישראל ואומ' שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעוניך עד ההוא ששמעכם בהר סיני אומ' אנכי ה' אלהיך כי כשלת בעוניך ומלך אין כתיב כאן אלא כי כשלת בעוניך קחו עמכם דברים קחו עמכם כסף וזהב אין כתיב כאן אלא קחו עמכם דברים ואין כתיב כאן ונשלמה כסף וזהב אלא ונשלמה פרים שפתינו.

ר' יהודה אומ' אם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלין ואין ישראל עושין תשובה אלא מתוך צער ומתוך הדחה ומתוך הטלטול ומתוך שהוא אין להם מחיה

ואין ישראל עושין תשובה עד שיבא אליהו הנביא שני הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם **ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה:**

רבינו שמעון 'ראש הדרשנים' זיע"א, ילקוט שמעוני, מלאכי, רמז תקצה

דף לימוד לשיעורי וידאו

אמרו ישראל בגאולה ראשונה כתיב "שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו", שלח לי אף שנים כנגדם שלח אורח ואמתך, אמר הקדוש ברוך הוא: 'הנני משלח שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הרי אחד, והשני הן עבדי אתמך בו בחירי רצתה נפשי.

רבי יהודה אומר אם אין ישראל עושים תשובה אין נגאלים, ואין עושים תשובה אלא מתוך צער וטלטול ומתוך שאין להם מחיה, ואין עושים תשובה עד שיבא אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, מה כתיב אחריו והשיב לב אבות על בנים:

מכילתא דרשב"י

מכילתא דרשב"י, פרק ט"ו פסוק ו'

וכן מצינו באנשי מגדל שנתתה להן ארכא שמא יעשו תשובה ולא עשו שנאמר "ויאמר ה' הן עם אחד וגו'", אין עתה אלא תשובה⁵ שנאמר: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך וגו'".

רבינו אליעזר הרוקח

רבי אלעזר מגרמיזא זיע"א, פירושי סידור התפילה לרוקח, ובא לציון, עמוד תכו

ולשבי פשע, דוקא אם ישובו ישראל בתשובה אז יבא משיח

יד הרמ"ה

רבי מאיר ב"ר טודרוס הלוי אבולעפיה זיע"א, יד רמ"ה על מסכת סנהדרין, דף צז ע"ב

אמר רב כלו הקצים ואין הדבר תלוי אלא בתשובה וריב"ל [אמר] די לאבל שעומד באבלו כלומר די לישראל בצעקן ואבלן שמתאבלין על גלותן ואפי' בלא תשובה דין הוא שיגאלו שגלותם מכפרת עליהן. כתנאי ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין שכך מדת הדין נותנת אמר לו ר' יושע ואם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלין בתמיהא אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות ומחזירן למוטב וכיון שחוזרין למוטב נגאלין.

תניא אידך ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה מעצמן נגאלין כו' אמר לו ר' יושע והלא כבר נאמר ולקחתי אתכם אחד מעיר כו' כלומר אברור מכם הצדיקים והבאתי אתכם לציון ואף על פי שאין כולן עושין תשובה הן נגאלין אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון בשובה לשון תשובה אמר לו ר' יושע והלא כבר נאמר כה אמר ה' גואל ישראל קדושו לבזה נפש יש אומרים לאותן הבזוין ומתעתעים בעבירות ואעפ"כ יגאלו ואני אומר שאין המקרא יוצא מפשוטו לבזה נפש לנפש בזויה בגלות למתעב גוי שגוי נבל מתעב מלכים יראו וקמו כו' והכי דייק ר' יהושע מינה מדלא תלי טעמא אלא בבזיון ותיעוב ש"מ בהכי תליא ולא בתשובה אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל כו' אמר לו ר' יושע והלא כבר נאמר וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע כו' אלמא יש קץ לדבר מ"מ דאי ע"י תשובה מאי שנא להווא עידנא הא כתיב היום אם בקולו תשמעו. שתק ר' אליעזר וקיבלה:

⁵ בעלי התוספות הק' זיע"א, מס' מגילה, דף ג ע"א

עתה באתי. פי' ריב"ן על תלמוד תורה באתי דכתיב ביה ועתה כתבו לכם [את] השירה הזאת (דברים לא):

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א, בראשית, פרק לב פס' ה'

ואחר עד עתה. וא"ת אם כן שקיימת המצות בוא והלחם עמי ואחר עד עתה כלומר אני צריך להתאחר עד שיעבור עת"ה ע' של בבל ות' של מצרים וה' אלפים ויבא אלף הששי שהם ימות המשיח ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו.

דף לימוד לשיעורי וידאו

הרמב"ן ובית מדרשו

רבינו משה נ' נחמן 'רמב"ן' זיע"א, חומש ויקרא, פרק כו פסוק טז

אבל הברית שבמשנה תורה ירמז לגלותנו זה ולגאולה שנגאל ממנו כי הסתכלנו תחילה שלא נרמז שם קץ וקצב ולא הבטיח בגאולה **רק תלה אותה בתשובה** ולא הזכיר בעבירות ההם שיעשו אשרים וחמנים ושיעבדו עבודת כוכבים כלל אבל אמר (דברים כח טו) והיה אם לא תשמע בקול ה' אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו וחוקותיו אמר כי מפני שיעברו על קצת מצותיו שלא ישמרו ויעשו את כולן יענשו שכך היה בבית שני כמו שאמרו (יומא ט) שביט ראשון מפני מה חרב מפני עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים בית שני שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקים בתורה ובגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם ולא הזכיר שם המקדש וריח ניחוח כאשר הזכיר כאן שלא היתה האש יורדת ואוכלת הקרבנות בבית שני כמו שהעידו במסכת יומא שם (כא):

רבינו משה נ' נחמן 'רמב"ן' זיע"א, חומש ויקרא, פרק לב פסוק מ'

"כי אשא אל שמים ידי" - על דרך הפשט ענין שבועה בכסאו ואמר "אשא" כי כל נשבע נושא ידו ונוגע בחפץ אשר הוא נשבע בו.

ועל דרך האמת בעבור כי בעת הגלות השליך משמים ארץ תפארת ישראל יאמר שישאנה עתה בעת רצון אל השמים העליונים והיא היד הגדולה הנלחמת לישראל וזה טעם ואמרתי חי אנכי לעולם כי אני מחיה ידי החזקה בהיותי משנן ברק חרבי וסומך אותם לאחוז במשפטן של ישראל ולהשיב נקם לצרי כי אז יהיה השם שלם והכסא שלם והמשכיל יבין.

והנה השירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן תגיד כל המוצאות אותנו בביאור הזכירה תחלה החסד שעשה עמנו הקב"ה מאז שלקחנו לחלקו והזכירה הטובות שעשה לנו במדבר ואשר הנחילנו ארצות הגוים הגדולים והעצומים ורוב הטובה והעושר והכבוד אשר הנחילנו בה וכי מרוב כל טובה מרדו בה' לעבוד ע"ז והזכירה הכעס אשר היה מלפניו עליהם עד ששלח בהם בארצם דבר ורעב וחיה רעה וחרב ואחרי כן פזר אותם בכל רוח ופאה וידוע כי כל זה נתקיים ויהי כן.

ואמרה השירה כי בסוף ישיב נקם לצרי ולמשנאיו ישלם והטעם כי הם עשו כל הרעות עמנו לשנאתו של הקב"ה כי לא ישנאו את ישראל בעבור שעשו ע"ז כהם רק בעבור שלא יעשו כמעשיהם ויעבדו את הקב"ה וישמרו את מצותיו ולא יתחתנו בהם ולא יאכלו מזבחייהם ויבזו ע"ז שלהם ויבערו אותה ממקומותיהם וכענין שאמר (תהלים מד כג) כי עליך הורגנו כל היום, אם כן לשנאתו של הקב"ה יעשו בנו כל הרעות האלה והם צרי ומשנאיו, ועליו להנקם מהם.

וזה דבר ברור כי על הגאולה העתידה יבטיח כי בבנין בית שני לא הרנינו גוים עמו רק לעגו עליהם (נחמיה ג לד) מה היהודים האמללים עושים והיו גדוליהם עבדים בהיכל מלך בבל וכולם משועבדים לו ובימים ההם לא השיב נקם לצרי ולא כפר אדמתו עמו והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה אבל לא ישבית זכרנו וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה ויכפר על חטאתינו למען שמו.

אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינין וכך הזכירו בספרי (האזינו מג) גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא ולזה רמז הכתוב שאמר (פסוק מד) ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו ואם היא קטנה בדבור כי ביאר להם עניניה הרבים.

ואלו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלהים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום:

אמנם אין בשירה הזאת תנאי לכך, אבל בשאר דא"חים של הרמב"ן ישנם

דף לימוד לשיעורי וידאו

רבינו משה ו' נחמן 'רמב"ן' זיע"א, ספר הגאולה, פרק רביעי, פיס' לו

ואולי הרמז אשר יעדנו לו בתחלת דברינו מפרשת (דברים ד כה) "כי תוליד בנים", הוא מפסוק (שם ל) **"בצר לך ומצאוך הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ד' אלקיך"** וגו' כי אם תספור "לך ומצאוך כל הדברים האלה האחרית הימים יעלה בידך לחשבון הגימטריא אלף רצ"א⁶ כמספר אשר מן החרבן השני הנרמז בפרשה, עד ביאת הגואל הראשון משיח בן אפרים, כי אז בשנה ההיא הנוספת בחשבון, יתקיים בנו (שם, שם) "ושבת עד ד' אלקיך ושמעת בקולו" **וזאת תחלת גאולתינו האמתית⁷ כשנשוב לשמוע בקול האלקים** יתברך ויתעלה שמו.

יחיש גאולתנו,
ויאמר די לצרותינו,
כי הוא לבדו אלקי החסד והרחמים,
אין קץ לפני רצונו ולא מועד וימים.

ידרכינו בנתיב עבודתו,
ונראה אור בהיר בתורתו,
ובחסדיו הרבים נחזה מופת ואות⁸,
בהקרב קץ הפלאות
אמן

רבנו בחיי זיע"א, ויקרא, פרק כה פסוק מז

ועל דרך המדרש לעקר זו רומי, וקראהו עקר על שם שעתיד הקב"ה לעקרה, שנאמר (דניאל ז, יא) והובד גשמה ויהיבת ליקדת אשא. וזהו שאמרו במדרש (תנחומא בהר א) וכי תשיג יד גר ותושב, גר זה נבוכדנצר מלך בבל, ותושב זו מלכות מדי, ונמכר לגר תושב עמך זו מלכות יון, או לעקר משפחת גר זו רומי. הוציא לנו המדרש מן הכתוב הזה רמז ארבע מלכויות, ולפי דעתי עשו זה בכוונה גמורה לפי ענין הפרשה, כי יש בפרשה התעוררות ורמז והבטחה לישראל בגאולת שעבוד ארבע מלכויות, **וגם יש בה עוד רמז כי הגאולה תלויה בתשובה, ואף אם לא יעשו תשובה אי אפשר להתאחר מזמן הקץ הקצוב, ובהגיע תור הקץ הקצוב לא ישאר לישראל שום עבדות בלתי עבודת ה' יתברך.** ויש בה עוד רמז שעתיד הקב"ה להביא העובדי גלולים לחשבון לפי ששעבדו בישראל, וזה מזמן הגלות עד שנת הגאולה העתידה שקראה הכתוב יובל. והנה כל הפרשה בענינה מעידה על זה, ומפני זה לקחו החכמים ז"ל רמז וסימן מן הכתוב לארבע מלכויות, וסמך למלכות הרביעית שקראה עקר, אחרי נמכר גאולה תהיה לו, וידוע כי לשון אחרי הוא מופלג ורחוק וירמוז לגלות האחרון הזה:

ואמר אחד מאחיו יגאלנו **והוא משיח בן דוד** שהוא משבט יהודה מיוחד שבכל השבטים, ועוד יכלול אחד מאחיו כלומר שיהיה הגואל בשר ודם כשאר האחים, נולד מאב ואם כדמיון משה שהיה הגואל הראשון שבמצרים. **ואמר או השיגה ידו ונגאל,** כלומר בכסף, **והיא הגאולה בתשובה הנמשלת לכסף,** כי כשם שהכסף לבן וטהור כך התשובה מטהרת הנפש ומלבנת העוונות:

רבנו בחיי זיע"א, כד הקמח, ערך הגאולה

וביאור הכתוב שומר ישראל מה מליל על פרוענות ארם עד מתי נמשך הודיענו מתי קצו, והנביא משיבם אתא בקר על שאתם שואלים אותי מדת הלילה כמה משמרות עברו, קרוב הוא לפני הבקר, כלו' קרובה הישועה לבא אתא בקר כבר עבר גלות בבל שדומה ליום ועל שלא עמד אלא שבעים כנהו ליום וגם לילה גם גלות ארם שדומה ללילה כבר עברו שניהם **ומי מעכב שאין אנו נגאלים אין שום דבר מעכב אלא תשובה,** אם

⁶ ניתן הי' לחשוב כאלו עסקינן כאן בחישוב הקץ, אבל ניכר יותר שכוונת הרמב"ן זיע"א, היא יותר מתי האומה הישראלית תחזור בתשובה, ומציין את השנה הנ"ל כשנה אפשרית שיתקיים בנו הפס' "ושבת עד ה' אלקיך" בב"א, **כי גאולת ישראל תלויה בתשובה ומעשים טובים.**

⁷ 'תחלת' (אתחלתא) גאולתנו (דגאולה) האמתית' (ולא המזוייפת) כפי שמצינו אצל בעלי הדעות המשובשות שחושבים לעצמם מבינים בענייני גאולת ישראל והסגולה הישראלית, אבל גלל בורותם התורנית קוראים לגלות 'אתחלתא דגאולה'.

⁸ 'גאולה היא אמורה להינתן ניסית, לאפוקי מהדעה של 'גאולה ע"י הטבע' ראה הרחבה בקונטרס שלי 'ראוים היו ישראל ליעשות להם נס' על עזרא ונחמיה ע"ה והצהרת כורש

דף לימוד לשיעורי וידאו

תבעיון בעיו כלומר אם אתם מבקשים להגאל בקשו רחמים לפניו ושובו מן הגליות ובאו לירושלים, למדנו הכתוב בכאן שהגאולה תלויה בתשובה, וכן דרשו ז"ל (יומא פ"א דף פו) בזכות התשובה עתידין ישראל להגאל שנא' (ישעיה נט) ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב בזכות שבי פשע ביעקב. והנה אנו רואים כי הבטיחנו משה ע"ה בתשובה לסבת הגאולה והוא אמרו (דברים ל) ואתה תשוב ושמעת בקול ה' והכתוב הזה הבטחה לומר שעתידין לשוב בתשובה וכן אמר (שם) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו וגו'.

רבינו יעקב 'בעל הטורים'

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א, על ויקרא פרק יז פסוק ה

והביאם - ג' במסורה. אשר הם זובחים על פני השדה והביאום. והביאום בבלה בנבואת ירמיה (כ, ה) על הגולה. ולקחום עמים והביאום אל מקומם (ישעיה יד, ב). **בשביל שהיו מביאים זבחים לשעירים, שהיו עובדים ע"ז, גלו. ומיד כשיעשו תשובה יחזרו** כדכתיב והביאום אל מקומם :

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א (פרשת קרח), במדבר פרק טז פסוק י

ובקשתם. ג' במסורה. ובקשתם גם כהונה. ובקשתם משם את ה' אלהיך (דברים ד כט). ובקשתם אותי בירמיה (כט יג) על הגלות. **כשתבקשו אותי בגלות בתשובה ותגאלו** (סנהדרין צז. ירושלמי תענית פ"א ה"א) אז ובקשתם גם כהונה, **שהיא בטלה מכם כל זמן שאתם בגלות :**

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א (פרשת קרח), במדבר פרק יז פסוק כ

יפרח. ד' במסורה. והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. ואידך צדיק כתמר יפרח (תהלים צב יג). יפרח כשושנה (הושע יד ו). יפרח בימיו צדיק (תהלים עב ז). מטהו יפרח זהו צדיק כתמר יפרח, שכיון שמטהו יפרח יצא צדיק בדינו. וזהו יפרח כשושנה והיה כזית הודו (הושע שם ז). וזהו כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן (תהלים קלג ב). וכן יפרח בימיו צדיק **שנאמר על מלך המשיח שבימיו תחזור הכהונה ויפרח מטה אהרן (במדב"ר יח כג) :**

מדברי רבינו יעקב בעל הטורים למדים כמה דברים

א. צריך לעשות תשובה בשביל להגאל

ב. כל עוד אין בית מקדש (כהונה) האומה הישראלית בגלות (פרק טז פס' י), ומי שיחזיר את בית המקדש הוא משיח בן דוד (פרק יז פס' כ)

רבינו יעקב 'בעל הטורים' זיע"א, דברים, פרק ל פסוק ח

ואתה תשוב - וסמוך ליה והותירך **שאם תשוב בתשובה שלימה מיד תהא נגאל :**

דף לימוד לשיעורי וידאו

רבינו יצחק אפרבנאל

רבי יצחק ב"ר יהודה אפרבנאל זיע"א, ישועות משיחו, חלק א, פרק כט

והמורה על אמיתות הכונה הזאת הוא ששם מיד אחרי זה המאמר הביאו מאמר ב' לריב"ל ג"כ, "כתיב (ישעיה ס, כב) 'אני ה' בעתה' וכתיב 'אחישנה' זכו אחישנה לא זכו בעתה", הנה ביאר בפירוש זמן האפשרות וזמן החיוב. ובזה הדרך נוכל לומר שצדקו דברי ר"א ור"י במחלוקתם, (וז"ל הברייתא בפי חלק (סנהדרין צ, ע"ב) "ר"א אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין וכו' עד לבוש הבדים וכו' וירם ימינו" וגו') ושאלו ואלו דברי אלקים חיים כפי כל אחד מהזמנים,

כי הנה ר"א סובר שאין ישראל נגאלים אלא א"כ יעשו תשובה ומעשים טובים, וכן הוא האמת אבל יצדק בגבול זמן אפשרות בואו,

ורבי יהושע סבר שהגאולה בקיצה ובחדשה ימצאונה ושיבוא המשיח בהכרח בעתו וגם שלא יעשו תשובה, וזה ג"כ צודק אבל הוא בזמן ובגבול החיוב:

רבי יצחק בן יהודה אפרבנאל זיע"א, משמיע ישועה מבשר טוב השלישי - נבואה ח', דף כד ע"א

והדרך השני בפירושה שאמר נחמו נחמו על שתי מיני נחמות שינחמו הנביאים את ישראל בתקות גאולתם. וענין זה שהגאולה יש לה שני זמנים להיות כמו שבארתי במאמר ישועות משיחו, האחת היא זמן האפשרות, שאם ישראל ישובו בתשובה מיד נגאלים, וכמ"ש היום אם בקולו תשמעו (תהלים צה, ז), והזמן השני הוא בהגיע עת הגזור לפניו ית' שאז תהיה הגאולה מחוייבת והכרחית, שנאמר (ישעיה סג, ד) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה, ועל שני הזמנים ההם דרשו בפרק חלק (סנהדרין צח.) אני ה' בעתה אחישנה (ישעיה ס, כב), זכו אחישנה לא זכו בעתה. ועליהם א' נחמו נחמו עמי, ר"ל בשתי נחמות, הא' שיודיעם שיש גבול ותכלית לגלותם בהשלמו יגאלו בהכרח, ועל זה אמר בביאור הנחמה הראשונה, דברו על לב ירושלים שהם דברים מתישבים על הלב, ועל השנית אמר וקראו אליה, שתשוב בתשובה כדי שיהיו נגאלים. וביאר הנחמה הראשונה באמרו כי מלאה צבאה כי נרצה עונה, ר"ל שלא היה גלותם לאין תכלית אבל ימלאו ימיו וזמנו, ויהיה צבאה מלשון זמן, כמו הלא צבא לאנוש עלי ארץ (איוב ז, א), ואמר כי נרצה עונה, אם לבאר איך מלאה צבאה ואמר שהוא לפי שנרצה עונה, ר"ל שנשלם מירוק עונותיהם, ואם שיהיה נרצה מלשון רצון, יאמר שאם יגיעו בגלות לזמן הגזור ולעת הפקידה הנה יהיה זה לפי שכנסת ישראל רצתה בעונה והחזיקה בו ולא עזבתו כי אם היו עוזבים עונם ושבים אל ה' היה ממחר גאולתם, ועל זה עצמו אמר כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה, שכפלים הוא רמז אל הרבוי והפצר הצרות אלו על אלו, או כפלים ממה שיהיה הרצון האלהי להענישם, אבל היה כל זה בכל חטאתיה, כי חטאתיהם סבבו הכפל הרעות ורוביים, וכמוהו בלשון התורה ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם (ויקרא כו, יח), שפירושו ויספתי ליסרה אתכם שבע רוצה לומר הרבה יסורין ויהיה זה על חטאתיכם, וכלל דברי הנחמה הזאת היא שאם יגיעו עד קץ הגלות הנה יהיה בסבת הפצור בחטאתיהם. אחרי זה זכר הנחמה השנית שעליה אמר בתחלת הנבואה וקראו אליה שהיא מזמן הגאולה האפשרי התלוי בתשובה ומעשים טובים, ועל זה אמר קול קורא במדבר פנו דרך ה', כי הנה קרא והמשיל את האומה כמדבר החרב והשמם וכערבה היבשה אין כל, יאמר אף על פי שאתם חרבים ושוממים כמדבר כערבה, קול ה' קורא אתכם שתטיבו דרכיכם כדי למהר את הקץ, אם אתם לא תטרידו דרכו ולא תעכבוהו, ואמר פנו דרך ה' על האמונות, ישרו בערבה על המעשים. ונתן אליהם לתקן מעשיהם ומדותיהם העצה שנתן הפילוסוף בשני מספר מדות, שבהיות האדם נוטה אל אחד מהקצוות ידריך עצמו לקצה המנגד באופן שכאשר יעזב לטבעו ישאר במצוה המדוית הישר, כי יקרה לו כמו שיקרה למיישרי המקלות המעוותות שיטו אותם הרבה לצד ההפכיי כדי שישארו על השווי והיושר במצוה. ועל כדומה לזה אמר כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו, שהוא משל למעשים והמדות כולן בהיותם נוטים אל קצה מהקצוות מהתוספת והחסרון שיעתקו עצמם מן הקצה אל הקצה כמו הנעתק מקצה השפלות אל קצה הגובה או בהפך, וכאשר תעשו זה אז יהיה העקוב למישור והרכסים לבקעה, כי ישארו בשווים מבלי תוספת ולא חסרון:

דף לימוד לשיעורי וידאו

האר"י הק' וגוריו

רבי יצחק לוריא 'האר"י הק' זיע"א, שער הפסוקים, ספר ישעיה

הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום גו':

הנה אין בן דוד בא, עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, כמש"ל בפסוק ובא לציון גואל. **גם נודע, כי אם ישראל ישובו בתשובה, יבא מיד הגואל**, כמש"ה, היום אם בקולו תשמעו (תהלים צ"ד, ו') ואם אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות, איך יתקיים זה וזה.

לזה אמר הכתוב, הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום, ויולידו נשמות לאין מספר, ויכלו לצאת כל הנשמות, כיון ששבו בתשובה, כנזכר בפסוק שלפניו, שהוא, ועמך כלם צדיקים, והרי נתקיימו שתיים וכו'.

ונמצא כי הגאולה באה בעתה, לפי שכבר יצאו כל הנשמות. והוא אחישנה, כי על ידי התשובה, **אקדים זמן הגאולה, ואעשה נס גדול כזה, שהקטן יהיה לאלף, והרי הוא בעתה ואחישנה** :

רבי חיים ויטאל 'מהר"ח"ו' זיע"א, ספר עץ הדעת טוב, פרשת ואתחנן

או יפורש באופן על כי הנה אמר **ובקשת' ומצאת וכו'** והנה אם לא יבקשו לא יגאלו ח"ו והרי נשבע ה' לאבות שיגאלם פעם שלישית כנודע לז"א בצר לך וכו' ירצה אם יזמן שלא תרצו לבקש את ה' בתשובה אל תחשבו שמוכרח אני לגאליכם, כנ"ל בלי תשובה גם אל תחשבו שאם לא תשובו שלא אגאל אתכם ח"ו כי אינו כן כי שני הדברים יקויימו תשובה וגאולה הא כיצד מעמיד אני עליכ' מלך שגזירותיו קשים מן המן ואתם שבים ואח"כ אגאל אתכם כמש"ל וז"ש בצר לך וכו' על ידי אותו המלך שגזירותיו קשים מהמן כי על ידי כך ומצאוך כל הדברים כולן מה שאין כן אפי' כהמן ואז ושבתי וכו', ובכלל דבריו השמיענו כי כל זמן שלא הגיע הקץ יצפה ה' אל תשובתם ולא ימהר להביא עליכם המלך הנ"ל אעפ"י שהי' בזה קצת תועלת שהי' מחיש ומקדים את הגאולה. האמנם ימתין עד אחרית הימים כי אז עת קץ ואז אם לא ישובו יקים להם את המלך הנ"ל כדי שלא יתבטל שבועתו כנ"ל וז"ש באחרית הימים. כי אל וכו' נתן סיבה אל האמור למה יצטרך להעמיד להם מלך וכו' ולהטיב להם בעל כרחם לז"א הנה השי"ת נקרא אל שהוא מדת החסד כנודע העושה חסד אפי' לשאינן ראויים גם מצד ת"ת הנקרא שם הוי"ה הוא רחום מדת הרחמים המכריע בין החסד והגבורה ונמצא כי אעפ"י שהגבורה נקרא אלהיך הוא שם אלקים מדת הדין ירצה להענישם הוא יחיד בטל בין שתי המדות החסד הנקרא אל והרחמים הנקרא ה' ושניהן גוברין על אלהיך מדת הדין ומפני כך לא ירפך וכו', ירצה כי מה שהי' הדין נותן הי' א' משני אופנים או שיאמר כיון שאני מבקש להטיב להם ולא ירצו א"כ ארפם ואעזבם ללכת להיות כעם הארץ כמ"ש והעולה על רוחכם לאמר היה נהי' כגויי הארץ וכו' או שיאמר מכיון שעזבו תורתני אשחיתם ואכלם מן העולם ח"ו ואמנם לסיבה הנ"ל כי אל רחום וכו' לכן לא יעשה אחד משני אופנים אלא אמנם לא ירפך כאופן הראשון ולא ישחיתך כאופן השני, עוד יש סיבה שנית כי זולת היותו רחום כנ"ל הנה גם הוא מוכרח לעשות כך יען כי אינו מן הראוי שישכח הברית והשבועה אשר נשבע לאבותיך אשר לא היתה על תנאי כענין שבועתו שנשבע לדוד כמ"ש נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה וכו' בתנאי אם ישמרו בניך בריתי וכו' אבל שבועה זאת סתם היא בין שיהיו זכאים או חייבים ומכאן שני סבות אלו יהי' מוכרח להעמיד להם מלך שגזירותיו קשים ועי"כ ישובו בתשובה ויגאלם כנ"ל:

דף לימוד לשיעורי וידאו

מהר"ל

מהר"ל זיע"א, נצח ישראל, פרק לא

וביאור ענין זה, כי יש זמנים מהן מוכנים לגאולה, שכאשר לא הגיעו אותם זמנים הם מעכבין הקץ. וכבר עברו כולם, ואין עוד קץ מעכב לגאולה. וזהו כי כל הקיצין כלו, ואין מעכב אלא תשובה ומעשים טובים. ולא שיהיה דעת רבי אליעזר שלא יהיה גאולה אלא אם עשו תשובה, ואם לא יעשו תשובה יהיה הדבר בספק, שזה אינו, שאין ספק בגאולתן של ישראל. אלא הפירוש הוא כמו שאמרנו, כי הגלות הוא דבר מקרה, הן הגלות מצד עצמו, שהוא דבר יוצא מסדר העולם. כי לפי סדר העולם ראוי שיהיה האומה הישראלית תחת רשות השם יתברך, ולא תחת רשות אחרים. ואם הגלות תולה בחטא, גם כן אין החטא דבר בעצם, רק הוא ענין מקרה, ודבר שבמקרה אין קיום לו. **ולפיכך אי אפשר שלא יעשו תשובה, אלא בודאי יעשו תשובה:**

ולשמואל, אף אם לא יעשו תשובה מצד עצמם כמו שראוי, 'ידיו לאבד שיעמוד באבלו', כי האבילות אינו לפי סדר המציאות, והוא שגור בפי חכמים על האבילות ענין זה. כאמרם 'אתרע ביה מלתא', או 'אירע בו אבילות'. וכל לשון 'אירע' הוא קרי והזדמן, ואין דבר זה הוא תמיד. ולכך אמר לשון זה 'ידיו לאבד שיעמוד באבלו', כלומר שאין ראוי שיהיה דבר זה תמיד, דבר שהוא המקרי, ואין זה דבר שבעצם, ודי לו במה שעומד באבלו במקרה. ואין הגלות דבר עצמי, ולפיכך אף על גב שאין עושין תשובה, עם כל זה מצד האבילות שהוא מקרי, אי אפשר שיהיה לעולם:

אמנם רבי יהושע לא סבר שיהיה תולה דוקא בתשובת ישראל, רק הגאולה תלויה בו יתברך, כשירצה לגאול את ישראל הוא גואל אותם. ודבר זה ראוי לומר, **לא שתהיה הגאולה ביד ישראל⁹**. ולכך סבר שודאי צריכין ישראל לעשות תשובה, ואז יהיו נגאלין, ובלא תשובה אין השם יתברך גואל אותם. ואם השם יתברך רוצה לגאול את ישראל, ואין עושים תשובה, השם יתברך מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כמו המון, ומחזירן למוטב. סוף סוף לדברי הכל אי אפשר שיהיה הגלות מתמיד כלל. **ומכל מקום קיימא לן כרבי יהושע, דקאמר אף אם אין עושין תשובה נגאלין, דהא שתיק רבי אליעזר במסקנא:**

... והביא רבי יהושע ראיה, והא כתיב "ואשמע את האיש וגו'", ואם כן נשבע שיגאל אותם, אף על גב דאף לרבי אליעזר אי אפשר שלא יגאל את ישראל, כמו שאמרנו למעלה, מכל מקום כיון שהתשובה תולה בישראל, לא שייך בזה שבועה, כי אם דבר שהוא תולה בו יתברך בלבד, ולא בישראל כלל. ואז שתיק רבי אליעזר, **והודה שהגאולה היא הכרחית**, כמו שבארנו גם כן בראיה ברורה מן השכל, ודי בזה:

דף לימוד לשיעורי וידאו

מהרש"א

רבי שמואל אידלס 'מהרש"א' זיע"א, חידושי אגדות, מסכת פסחים דף נד ע"ב
ויום נחמה פירש"י של כל אדם כו' ע"ש ויותר נראה לפרש יום נחמה שיתנחמו ישראל על
גלותן והיינו טעמא שיהיו כל ישראל תמיד בכל יום בתשובה דאין נגאלין אלא
בתשובה כדאמר פרק חלק היום אם בקולו תשמעו :

רבי שמואל אידלס 'מהרש"א' זיע"א, חידושי אגדות, מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב
ושמואל אמר דיו לאבל כו'. ר"ל דיו שישובו ישראל מצד אבלן וזולתן ויש קץ לדבר
כשיבא זמן גאולה מעמיד להן הקדוש ברוך הוא כו' ומחזירן למוטב שיעשו תשובה וז"ש
אר"א אם ישראל עושין תשובה דהיינו תשובה רצונית מצד עצמן שנאמר שובו
בנים שובבים ואז ארפא משובותם והשיב לו רבי יהושע דהוא קרא בתשובה
הכרחית קאמר כדאמר לעיל מעמיד להם מלך וכו' ומחזירן למוטב ומייתי חנם
נמכרתם דהיינו דומיא דגזירת המן שאמר ליה המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות
בו וגו' וז"ש בעבודת כוכבים שהשתחוו לצלם של המן כדאמרין בפ"ק דמגילה.
ואמר ולא בכסף תגאלו לא בתשובה כו'. לכאורה אדרבה הכי משמע לא בכסף ממש
תגאלו אלא בתשובה ומעשים טובים וכן פירש"י ורד"ק בישעיה אלא דעל מעשה המן נמי
קאמר ולא בכסף שכבר שקלתם למשכן דהיינו תשובה ומעשים טובים רצוניים
שהיה להם במשכן על מעשה עגל אלא בתשובה ומעשים טובים הכרחיים על ידי
צרת המן :

רבי שמואל אידלס 'מהרש"א' זיע"א, חידושי אגדות, מסכת מנחות, דף נג ע"ב
כך ישראל אין אחריתו ותכליתו העוה"ז אלא כסופן, דהיינו לימות המשיח אחר
שיחזרו בתשובה על ידי יסורין, כמו השמן שלא בא אלא ע"י כתישה, ודו"ק.

השל"ה הק'

רבי ישעיה ב"ר אברהם הלוי הורוויץ 'השל"ה ק' זיע"א, מס' יומא – הלכות תשובה אות ס"ב
וזה לשון ספר ראשית חכמה פרק ראשון משער התשובה, ראוי שיתעורר לשוב בתשובה
כשיחשוב שהשכינה גולה בסבתינו, כדכתיב (ישעיה נ, א), ובפשעכם שולחה אמכם,
והתרתה מהגלות תלויה על ידי תשובתינו, למה לא יתעורר כל אחד ואחד
בתשובה להקל מעליה עול הגלות, ולהאיר מה שפגם בה, כמו שהארחנו בשער היראה
היאך אנו פוגמין בה ואנו מאריכין הגלות. ובחינה זו ביארו בתקונים (תקון לט, עט, ב)
זה לשונם, ווי לון לבני נשא דקודשא בריך הוא אסיר עמהון בגלותא, ושכינתא אסירת
עמהון, ואתמר בה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין. ופורקנא דילה דאיהי
תשובה אימא עילאה, איהי תלויה בידיהון.

רבי ישעיה ב"ר אברהם הלוי הורוויץ 'השל"ה ק' זיע"א, השל"ה הקדוש, ספר שמות, פרשת
וארא תורה אור, ד'
נחזור לענין, התשובה השלימה היא בלב שלם, והיא מרוצה ומקובלת. וישראל במצרים
נזדככו ושבנו אל ה' ונגאלו. כן הגאולה העתידה הבטיחה התורה שבאחרית הימים
נעשה תשובה ואז תהיה הגאולה, כמו שאמרו רז"ל (יומא פו, ב), גדולה התשובה
שמקרבת הגאולה, כמו שנאמר (ישעיה נט, כ), ובא לציון גואל ולשבי פשע אמן :

דף לימוד לשיעורי וידאו

אור החיים הק'

רבי חיים נ' עטר 'אור החיים הק' זיע"א, פרשת תצוה, שמות פרק כז

ובדרך רמז יתבאר הכתוב על דרך מאמר **הובא בספר זוהר חדש (בראשית ח')** כי ד' גליות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו עליו השלום, ב' נגאלו בזכות יצחק, ג' בזכות יעקב, **והד' תלוי בזכות משה ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה**. וזה הוא שרמז הכתוב כאן באומרו ואתה תצוה את בני ישראל על דרך (תהלים צ"א) כי מלאכיו יצוה, או על דרך אומרם ז"ל אין צו אלא מלכות כי הוא ימלוך עלינו לעתיד ותנאי הוא הדבר שיעסקו ישראל בתורה.

וזה הוא אומרו ויקחו אליך שמן זית זך ירמוז אל התורה שנמשלה לשמן מה השמן מאיר לעולם כך התורה והם דברי הזוהר שכתבנו בסמוך, **ודקדק לומר זך שצריכין לעסוק בתורה לשמה בלי שמרים שהם לקנתר ח"ו או להתגדל וכדומה אלה הם שמריה**.

ואמר עוד **כתית** פירוש שצריכין לעסוק בתורה ולכתת גופם וכחם על דרך אומרו (במדבר יט יד) זאת התורה אדם כי ימות (ברכות ס"ג ב) וכבר כתבתי ענין זה בחפצי (חפץ ה') בענין המיימינים בה יעויין שם.

ואומרו **למאור** תתפרש גם כן כפי דרכנו כי בזמן הגלות נחשך מאור הלבנה שנקראת המאור הקטן ונפרד אלופ ממנה ושפחה תירש גבירתה, ולזה יצו כי יכוין בשמן זית להאיר למאור וליחדו במכון גם יכוין אל המאור הגדול, כי כבר ידעת מאמרם ז"ל (מגילה כ"ט א) בפסוק (דברים ל ג) ושב ה' ממה שלא אמר והשיב, גם מאמרם ז"ל (תענית ה' א) בפסוק לא אבא בעיר והבן.

ואומרו **להעלות** וגו' עולה תמיד ותמיד זה אין לו שיעור ולא תשוב לדאבה עוד והיה לה ה' לאור עולם. ואולי שכיוון עוד לומר למאור להעלות נר תמיד כי המאור הגדול הוא יעלה הנר תמיד על דרך אומרו (ישעיי ס"ב) נשבע ה' וגו' אם אתן את דגנך והיית רק למעלה:

הגאון מווילנא ובית מדרשו

דרשת¹⁰ מהר"ח מווילנא זיע"א לעשרת ימי תשובה

ע"כ צריך כל אדם לכוון בבקשתו רק על נפשו שיהי' לפלטה, ויהי' מבני היכלא דמלכא, **גם בהתפללות שנתקנו על בקשת הגאולה מהגלות, יהא ג"כ כוונתו על גלות השכינה כביכול, וגלות נפשו אשר אינה יכולה להשתלם עתה בעסק התורה והמצוה כראוי מגודל כובד הפרנסה, כי בהיות ישראל שרוים על אדמתם, איש תחת גפנו ותאנתו בלי דאגת הפרנסה בנקל הי' יכול כל איש לשים על לב לתקן נפשו העלובה בעסק התורה והמצוה**, אבל עתה מרוב טרדת הפרנסה, גורם בטול התורה והמצוה, וע"כ מתאחר הגלות מאוד, כי אין הקב"ה נפרע מאומה עד שנפרע משרה תחילה, ושרו של עמלק הוא הסי"מ הוא השטן הוא היצה"ר, אשר אנחנו בעצמנו מוסיפים לו כח לקטרג על חטאינו המתרבים מיום ליום ר"ל, וכמ"ש בזוהר על פסוק הן עוד היום גדול, ואיתא בגמ' חגיגה פרק ראשון ע"פ ודמוע תדמע עיני, ג' דמועות הללו למה, א' על מקדש ראשון וא' על מקדש שני ואחת על ביטול תורה, ופריך למ"ד על ב"ת מאי כי נשבה עדר ה' ומתרץ כיון שנשבה עדר ה' אין לך ביטול תורה גדול מזה, ובזה יבואר שאלה אחת מסבי דבי אתונא לריב"ח מילתא כי סריא במאי מלחי, ע"ד מאמחז"ל נאמר ברית מלח בבשר ונאמר ברית מלח ביסורין מה מלח ממתיק את הבשר אף יסורין ממרקין את העונות, וכן עיקר הגלות הוא רק כדי למרק את העונות, אך אנו רואים שאדרבה מחמת הגלות אנחנו באים יותר לכמה עונות. וזה ששאלו מילחא כי סריא, היינו כיון שמחמת הגלות אתם מרבים יותר עונות מבתחילה, וצריך גם על העונות של

¹⁰ מה שדרש ביום א' הסליחות בשנת תקע"ב הרב הגאון הגדול המפורסם בכל קצוי ארץ נהורא דעלמא רבן של כל בני הגולה מו"ה חיים זצלה"ה אב"ד ור"מ דק"ק וואלאזין זיע"א.

דף לימוד לשיעורי וידאו

הגלות עוד יסורין למרקן, וא"כ אין לדבר סוף ח"ו ובמאי מלחי לה שיהיה לכם תיקון ע"ז, והשיב להם ריב"ח בשליטת דכודנייתא רמז לחבלי לידה של העקדה, כמשחז"ל שהקב"ה מעמיד להם אדם קשה כהמן ויחזרו בתשובה¹¹, ע"כ מהראוי לכל איש הישראלי לשום עקרי בקשותיו באלה הימים הנוראים על נפשו העלובה שלא תאבד ח"ו, ובעוה"ר היצר מסמא את עיני המון עם, בשומו מענה ומשל בפייה לומר שהעולם אומרים שגם עוה"ז הוא עולם וגם בעדו יש לחשוב, ובאמת צדיקי עולם העובדים את ה' מאהבה בלא שים כוונה, זולתי שרצונם לעבוד ה', להם נאה לומר כן, כאשר כן שמעתי כמה פעמים מפי קדשו של רבינו הגאון החסיד מו"ה אלי' מווילנא ז"ל נ"ע, מה העה"ב חשוב ואין ערך ודוגמא כלל נגד שעה אחת בעה"ז בעסק התורה והמצוה, מאחר שבעוה"ב אי אפשר לעבוד ה', אבל אנחנו שפלי הערך איך נדמה לעזוב חיי הנפש מפני חיי הגוף, וז"ש דוד המלך ע"ה סמר מפחדך בשרי, כי ידוע שהגוף הוא נקרא רק בשר אדם, ועיקר עצמות האדם הוא הנפש, וז"ש שמפחדך בשרי גם בשרי שהוא הגוף ירא, אבל ממשפטיך יראתי דיקא ר"ל שנפשי יראה מאוד כי לא חשתי על הגוף נגד צרכי הנפש:

רבי אלכסנדר משה לפידות זיע"א, מתוך דרשה לשבת הגדול¹²

והנה הכופר בקץ שע"י תשובה הוא שוטה רשע וגם הרוח, שטיתו נכרת, שהיאך אפשר שאם יהיו כולן זכאים יהיו מוכרחים להיות משועבדים ויבטלו ממצות התלויות בארץ [ו]מקרבנות, הלא ד' לא ימנע טוב מהולכי בתמים. וגם הרוח הוא שסובר לשמור התורה שלא על מנת לקבל פרס או על פי שכר ועונש הרוחני לאחר המות שונים מורגש לו. **ורשע הוא שמפיל מתג ורסן המצות, שהרי השי"ת לא סמך רק על שכר ועונש הגשמי שהתורה בתורתו מה שקרוב ומורגש**, ומי יעיד על העיסה יותר מהנחתום.

חת"ס ובית מדרשו

רבי משה ב"ר יוסף שיק 'מהר"ם שיק' זיע"א, מהר"ם של הגש"פ¹³, קדש ורחץ כרפס וכו', אות ד'

והנה עפ"י הנ"ל נוכל להמתיק שפיר [רעיון נשגב] בהא דקדש ורחץ, קדש היינו שצריכים ישראל להיות קודש כמו שאמרנו למעלי קודש ישראל לה' ראשית תבואת', ורחץ אם יש לנו עבירות **אז צריכין לרחץ מאותן עבירות**. כרפס כר היינו מלשון כריס ובני שנה ופס מלשון חיתוך וחילוק וע"כ צריכין לטבול הכרפס במי מלח להורות לנו שכמו שהמלח קיים לעולם שנאמר ברית מלח עולם היא כן **ישראל אעפ"י שהם בגלות אפ"ה הם קיימים לעולם** וכמו שאמרנו לעיל רא"י מאחר שהקב"ה יחד שמו עלינו אין הקב"ה מיחד שמו אלא על דבר הנצחי.

יחץ אבל תקשה לך למה יחץ והפריד הקב"ה אותנו ואנחנו בגלות המר הזה ע"ז תירץ **מגיד** כדי להורות שה' אלקים הוא המלך כדאיתא בגמ' לא נגלו ישראל לבין האומות אלא כדי להוסיף עליהם גרים.

שרחצה ואם עשה כן שרחץ עצמו מעבירות **אז מוציא מצה ומרור** דהנה מצה הוא מלשון ריב ומדון והגוף והנשמה צריכין להיות להם אחדות שכולם יעבדו את ה' ממילא ע"ז שירחץ עצמו מעבירות ע"ז יהי מוציא המצה שלא יהי עוד ריב בין הגוף ובין הנשמה [כי] הגוף יעבוד את ה' ג"כ כמו הנשמה ויהי מוציא ג"כ המרור היינו הרשעים שמכונים בשם מרור ולא די שיוציא המצה שלא יהי ריב בין הגוף והנשמה אלא יהי **ג"כ כורך הגוף והנשמה וביחד יהי עובדין את ה' וממילא אז יהי שולחן עורך** ויהי הכל כמשולחן גבוה זכו כמו דאיתא בחגיגה בזמן שביהמ"ק קיים מזבח ה' מכפר ועכשיו שולחנו של מקום מכפר כנאמר ג"כ זה השולחן אשר לפני ה'.

¹¹ מסכת סנהדרין, דף צז ע"ב

רבי אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב.

¹² מובא מתוך המאסף התורני ישורון, ה'תשס"ז, עמ' רג-רד

¹³ לבוב, ה'תר"ם

דף לימוד לשיעורי וידאו

צפון ואחר כל זה יהי' צפון היינו שיבוא משיח צדקינו שהוא צפון כנאמר לבי לפומא לא גלי' כמו שאמר הקב"ה לדניאל חתום בספר.

ברך ואח"כ יברכו את השי"ת והלל שיאמרו כלל על הניסים שעש' הקב"ה להם נתרצ' ואנו נהי' הכל מרוצה לפני השי"ת ית"ש ודו"ק:

רבי שלום אדלר¹⁴ זיע"א, רב שלום, וישלח, עמ' יב

עם לבן גרתי ואחר עד עתה. עיין בעה"ט הרומז של אותיות עתה עי' שנים של בבל תי' של מצרים ה' אלפים עד יבא אלף הששי שהיא ימות המשיח, ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון וגו'. ולי נראה לרמז עם מה שדרשו בעתה אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה. **וזכו היינו ע"י התשובה שיעשו ישראל כי כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה**, ומלת ועתה היינו תשובה כידוע שיעשו תשובה תיכף ומיד, וזהו שמרומז שניהם ואמר ואחר על "עשה"על שיעשו תשובה שמרומז במלת ועתה ואזי זכו אחישנה ואם לאו ח"ו ואחר עד עתה, היינו בעתה עד שיבא העת שיהי' בעתה ועם זה יבא על נכון המסורה בטוב טעם, עם לבן גרתי אוי לי כי גרתי משך ר"ל הגזירות והגזירות והגלות מושך והולך ויש לו אריכות בעוה"ר וזה אוי' לי אמרה כנסת ישראל ולזה אמר להלן ויהי לי שור וחמור כדאיתא בבעה"ט **וי לי שנתחברו עתה השור והחמור הטמא והטהור זה וי וי מאוד וע"ש**:

וורטים על התשובה

אבל ג"כ יש להם וורטים לדוגמא לפי ר' יהודה חי אלקלעי ז"ל, בספרו ספר חיים שתי תשובות הן – תשובה פרטית ותשובה כללית... אבל התשובה הכללית, שישבו כל ישראל אל ה' אלקינו לארץ נחלת אבותנו.

אבל מכיוון ששבו כבר בני ישראל ובכל זאת לא חזרו בתשובה, המציאו להם עוד וורט חדש, שבזכות ארה"ק יחזרו בתשובה (ר' חרל"פ, מי מרום, מעייני הישועה, עמ' קנ)

כשמגיע תורו של אור ישראל להופיע בהדר קדשו, מתחילה רוח התשובה לפעם, ובגלוי ובסתר מכים המה גלי התשובה על הלבבות וחודרים אל תוכם, כל נקיפה לבבית היא נקיפת התשובה, שיבת ישראל לארץ קדושתו, כשם שהיא ראשית צמיחת ישועתו כן היא גם ראשית תשובתו, כלפי החטא של "וימאסו בארץ חמדה" נעשית ארץ ישראל חמדת וכסיפת על הלבבות. נוהרים אליה כל בית ישראל ובאים שמה לקומם הריסותיה ולבנות שוממותיה. **וסוף סוף ממנה ועל ידה יגיעו גם לתשובה המלאה לשוב באמת ובתמים לכל קדשי ישראל**, כאמור בפרשת התשובה: "אם יהיה נדחך בקצה השמים... והביאך אל הארץ... ומל ה' אלקיך את לבבך..."

ומכיוון שכבר גם זה לא עלה בידם הוורט הזה, אז כבר טענו שבכלל לא צריך לעשות תשובה ומעשים טובים בשביל להגאל¹⁵

ומנסים להתלות על כל מיני מאמרי חז"ל ראשונים ואחרונים מבלי להבינם לאשורם.

תושלב"ע בהל"ד ול"ב

שושר"ש

בילא"ו וילא"ו

בנל"ך ולאע"י

ילקוט
השבועתי
אתכם

¹⁴ אחיינו ותלמידו של רבי הלל ליכטשנשטיין מקולומיאה זיע"א
¹⁵ דבר המכונה סידור (לרשת עבירות ואולי גם גיהנום) לימי אידיהם 'בית מלוכה' (ירושלים, תשנ"ט) סוף עמ' קפב, אות ב'... ואין טעם להביא דבריו כי הם מבוססים על הבנות מוטעות והקדמות משובשות כפי שיראה לקמן בשיעור